

Potentiale vurdering Domkirke kvarteret i Viborg

November 2020

Udarbejdet af Seismonaut for Viborg Kommune

Indholdsfortegnelse

1. Indledning	4
2. Konklusion	5
3. Domkirke kvarteret som destination	6
4. Et kvarter i forandring	9
5. Koncept for udstillinger - inde og ude	11
6. Realisering af potentialet	13

1. Indledning

“Her er Viborgs hjerte
Her mærkes byens sjæl, puls og historie
Her mødes, leves og opleves
Her skabes udvikling, fortællinger og nye sammenhænge
Historien fortsætter...”

Sådan lyder visionen for Domkirke kvarteret i Viborg. I de kommende år er det målet at etablere et kulturelt kraftcenter i hjertet af Viborg, hvor områdets seværdigheder bliver samlet til en sammenhængende attraktion på nationalt niveau.

Udviklingen er allerede i gang. Nyt Viborg Museum er under etablering i den tidligere landsretsbygning. Renovering af Nytorv og gågaden op til Domkirke kvarteret har forbedret den fysiske tilgængelighed i bymidten og skabt nye byrum og liv. Der er blevet afholdt borgermøder med stor deltagelse, og de mange forskellige aktiviteter, events og nyskabende formidlingsformer som f.eks. Mordgådejagten, der formidler fascinerende fortællinger fra byens historie, er blevet afprøvet med stor succes. Og det gamle rådhus på Stænderplads skal i fremtiden huse Skovgaard Museet og et nyt velkomstområde.

Transformationen af Domkirke kvarteret er et stort og ambitiøst projekt, som kommer til at sætte sit præg på byen de kommende år. Udviklingen sker i et tæt samspil mellem kvarterets centrale aktører og institutioner; Nyt Viborg Museum, Skovgaard Museet, Viborg Domkirke og involverer kvarterets byrum og bygninger.

I forbindelse med udarbejdelsen af en samlet udviklingsstrategi for Domkirke kvarteret, har Seismonaut gennemført en foranalyse og potentiale vurdering af Domkirke kvarteret. Analysen afdækker potentialet i at udvikle Domkirke kvarteret til en samlet bydestination og beskriver i den forbindelse et nyt samlet udstillings- og formidlingskoncept for Domkirke kvarteret, som kan bidrage til at positionere Viborg som en attraktiv destination.

2. Konklusion

Foranalysen viser, at konkurrencen på oplevelsesmarkedet er intensiveret. De mange nye muligheder betyder, at åbningen af nye attraktioner ikke nødvendigvis har samme gennemslagskraft som tidligere. Samtidig orienterer det brede publikum sig ikke kun efter den enkelte attraktion, men i stadig højere grad efter det samlede oplevelsestilbud på destinationen.

Det handler derfor for Viborg om ikke bare at have enkeltstående attraktioner, men at skabe en samlet destination, der kan tilbyde et varieret udbud af oplevelser, som matcher niveauet andre steder og samtidig tilbyder en særlig historie og stemning. Domkirke kvarteret har dette potentiale. Derudover har Viborg en særlig styrkeposition inden for animation og visuel formidling. Som UNESCO Creative City er det en oplagt mulighed for at tilføre Domkirke kvarteret noget nyt og anderledes.

Samlet set er vurderingen, at Domkirke kvarteret rummer de bærende elementer til at blive en stærk og attraktiv bydestination med potentiale for at tiltrække besøgende både regionalt, nationalt, og internationalt igennem destinationssamarbejde med Visit Aarhus. Vurderingen er, at ambitionen om at tiltrække 250.000 årlige besøgende til Domkirke kvarteret, når området er fuldt udviklet, er et realistisk udviklingsscenarie.

Forudsætningen for at etablere en destination, der også på den lange bane skiller sig ud fra konkurrenterne, er evnen til løbende at skabe nye anledninger til at besøge byen. Her er særudstillinger og midlertidige aktiviteter med stor gennemslagskraft et centralt greb. Særudstillinger bidrager med at aktualisere og perspektivere Domkirke kvarteret og Viborgs historie og skabe nye fortællinger. Ved at kombinere formidling og udstilling ude og inde skabes et nyt og anderledes udstillingsformat, der samtidig kobles til Viborgs position som UNESCO Creative City og byens animationsmiljø.

I dag er der kun begrænsede faciliteter til særudstillinger i Domkirke kvarteret. Der skal derfor etableres egnede udstillingsfaciliteter, som kan understøtte kvarterets institutioner i at udvikle og præsentere særudstillinger. Udstillingsfaciliteterne skal i de første år være fleksible og i mindre skala og udnytte mulighederne i de eksisterende bygninger og byrum. På sigt vil der være behov for at etablere en permanent og fælles

udstillingsbygning til gavn for kvarterets institutioner, der opfylder de internationale standarder for sikkerhed, klimastyring og med høj fleksibilitet. Det vil sikre at både eksisterende og kommende institutioner i Domkirke kvarteret har de optimale muligheder for at lave særudstillinger af høj kvalitet. Der ligger samtidig et stort potentiale i, at kvarterets institutioner går sammen om at skabe fælles særudstillinger, der bruger hele Domkirke kvarteret som udstillingsarena.

3. Domkirke kvarteret som destination

Det danske oplevelses- og attraktionsmarked har de seneste 10-15 år været i en rivende udvikling. Det har betydet, at der i dag er en lang række nye museer og oplevelsesattraktioner rundt om i hele landet.

Udviklingen har været drevet af massive investeringer i udbygning og restaurering af eksisterende museer og historiske bygninger samt opførelse af helt nye attraktioner. Eksempler herpå er bl.a. Tirpitz ved Blåvand, ARoS og Moesgaard Museum i Aarhus, Kongernes Jelling, Vadehavscentret uden for Ribe, Lego House i Billund og M/S Søfart i Helsingør. De mange nye attraktioner spænder vidt i tematik og indhold fra det kulturhistoriske over natur og dyreliv til kunststillinger og meget andet. De har alle været med til at sætte en ny standard for oplevelser herhjemme ved at kombinere unik arkitektur og sansemættet udstillingsdesign, som bryder med tidligere tiders ofte teksttunge formidlingsformer. Her indgår genstande og formidling i en samlet scenografi, der gør brug af lydfortællinger, video, projektioner og forskellige interaktive digitale eller analoge elementer.

Og udviklingen fortsætter. 2020 har indtil videre budt på bl.a. genåbningen af Københavns Museum og Frihedsmuseet (under Nationalmuseet) i København, Besættelsesmuseet i Aarhus samt de helt nye attraktioner Naturkraft ved Ringkøbing, HEX i Ribe og Maltfabrikken i Ebeltoft. Og der er flere på vej - enten i form af udbygning og modernisering af eksisterende attraktioner eller etablering af helt nye. Det er en udvikling, som også sker i Viborg med bl.a. De Fem Halder og Nyt Viborg Museum i Domkirke kvarteret.

3.1 Fra attraktioner i verdensklasse til stærkere destinationer

Udviklingen har betydet øget interesse fra publikum og at stadig flere gæster opsøger kulturhistoriske museer, kunstmuseer og oplevelsescentre.¹ Men de mange nye muligheder betyder også, at åbningen af nye attraktioner ikke nødvendigvis har samme gennemslagskraft som for bare få år tilbage. Samtidig orienterer det brede publikum sig

¹ VisitDenmark: Attraktionslisten for 2018 og 2019.

ikke kun efter den enkelte attraktion, men i stadig højere grad efter det samlede oplevelsestilbud på destinationen. Det er kombinationen af seværdigheder, overnatnings- og spisesteder samt shoppingmuligheder, som i samspil influerer på, hvor vi vælger at rejse hen. Destinationen og de muligheder, den tilbyder, spiller dermed en stadig større rolle.

Samtidig har bydestinationen som rejsemål ændret sig i løbet af de seneste år. Hvor byferie tidligere i høj grad blev forbundet med storbyferie (typisk i udlandet for danskerne, og København for de internationale gæster²) er billedet i dag et andet. Byer som Aarhus, Aalborg og Odense har i en årrække arbejdet målrettet med at blive attraktive alternativer til den typiske storbyferie. De kan tilbyde bystemning og en variation af oplevelser, samtidig med at der er en anden nærhed og charme.³

De besøgendes præferencer ændrer sig også. Særligt det lokale og autentiske er blevet attraktivt og noget, vi i stigende grad rejser efter.⁴ Det handler både om at opleve det lokale liv, få historierne og blive en del af traditioner og særlige begivenheder. Autenticitet opstår, når steder, bygninger og genstande kan knyttes direkte til historiefortællingen: *“Det var her i Viborg, middelalderens konger blev kronet”* og *“Hans Tausen i 1529 startede reformationen i Danmark”*. En stærk autenticitetsfaktor skaber kort sagt grundlaget for en stærk oplevelse. Derfor er stedbundne oplevelser kommet i høj kurs. En historisk begivenhed kan gengives eller opføres mange steder, men der er kun ét sted, begivenheden rent faktisk har fundet sted. Og dette sted vil have særlig publikumsappel, hvis det bliver brugt og iscenesat rigtigt.

Her har byer med en særlig historie og historiske byrum et stærkt udgangspunkt. Det gælder eksempelvis en by som Ribe med Ribe Domkirke omkranset af en velbevaret middelalderby. Det giver en særlig stemning, som gør, at Ribe tiltrækker gæster hele året. For nogle bliver det en tradition, der gør, at de vender tilbage år efter år. Det er i dette lys man skal se potentialet i udvikling af Domkirke kvarteret i Viborg.

² VisitDenmark (2020): Storbyturisme i København, 2019

³ VisitDenmark(2020): Storbyturisme i Aarhus, 2019

⁴ Jakob Linaa Jensen (2019): Jagten på det autentiske

Med det kommende velkomstråde, Nyt Viborg Museum, Skovgaard Museet og Domkirken placeret i et attraktivt historisk byrum og en i særklasse velbevaret midtby, har Domkirke kvarteret de bærende elementer, der skal til. Dertil kommer nærheden til Nytorv og gågaden med butikker, restauranter og cafeer, der de seneste år har fået et markant løft med nye belægninger og forbedret tilgængelighed.

Samlet set har Viborg potentiale til at udvikle sig til en stærk bydestination. Dette understøttes af den tilflytterundersøgelse som Publico har gennemført for Viborg Kommune i foråret 2020. Her peger hele 32% af tilflytterne på, at 'et godt bymiljø' er det mest attraktive ved Viborg.⁵

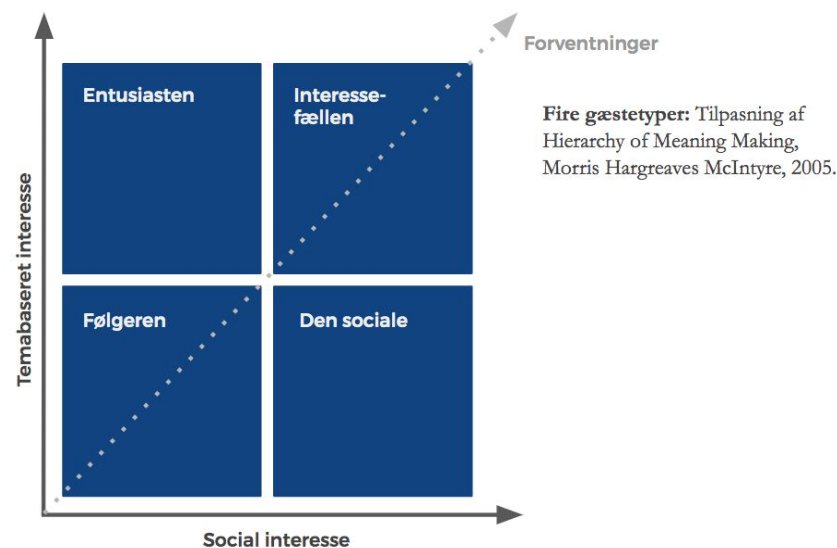
Det handler med andre ord om at gå fra enkeltstående attraktioner til en samlet destination, der kan tilbyde et varieret udbud af oplevelser, som matcher niveauet andre steder og samtidig tilbyder en særlig historie og stemning. Derudover har Viborg en særlig styrkeposition inden for animation og visuel formidling. Som UNESCO Creative City er det en oplagt mulighed for at tilføre Domkirke kvarteret noget nyt og anderledes, som ikke kan opleves andre steder.

3.2 Gæsterne: Jagten på den gode oplevelse

Vi har en tendens til at se på museumsgæster som en isoleret størrelse, der primært bliver defineret ved socioøkonomiske faktorer som køn, alder, uddannelsesniveau med mere. Vi kender alle karakteristikken af museumsgæsten som en kvinde over de halvtreds med en længere videregående uddannelse.⁶ Men det billedet er langt mere nuanceret. I stadig højere grad handler det om at se på omstændighederne for et besøg. Om det er en attraktion eller destination, hvor man bliver flere dage. Rejser man med vennerne, børnene, bedsteforældrene eller bare sig selv? Valg og præference er i høj grad styret af den konstellation, vi rejser i. Det betyder, at valget ikke automatisk står mellem det ene museum eller det andet, men et museumsbesøg over for helt andre typer oplevelser. Som gæst har man selvfølgelig nogle præferencer og interesser, men i det nye oplevelseslandskab bliver de i stigende grad udvisket. I stedet søger vi den gode oplevelse - ofte i fællesskab med andre, hvad end det er familie, venner eller som del af

en større gruppe. Man kan eksempelvis godt tage på Tirpitz og blive klogere på Anden Verdenskrig og livet ved Vesterhavet den ene dag og dagen efter se udstillingen om trækfugle på Vadehavscentret for efterfølgende at tage til Ribe, se Domkirken, spise på Porsborg Gastro Bar og slutte af med vægterrundgang i de historiske gader. Den gode destinationsoplevelse består af mange delelementer og facetter.

Det er den forventede oplevelseskvalitet, der for mange bliver den primære motivation for besøget snarere end en særlig interesse for det specifikke tema og indhold. Mange vælger stadig ud fra en given interesse, men der er ofte flere elementer i spil, som influerer på beslutningsprocessen, særligt når det - som det er tilfældet med Domkirke kvarteret i Viborg - handler om at appellere til det brede publikum. Her skal oplevelsen kunne rumme både det interessebårne og det uformelle med fokus på samvær og fælles oplevelser, som eksemplificeret i nedenstående gæstetype model. Her har Domkirke kvarteret med sin stærke historie, varierede byrum og fascinerende bygninger et stærkt udgangspunkt, der giver mange forskellige gæster mulighed for både at dyrke en særlig interesse og nyde samværet med andre.

⁵ Publico (2020): Tilflytterundersøgelse - Viborg Kommune.

⁶ Slots- og Kulturstyrelsen (2020): Den Nationale Brugerundersøgelse.

3.3 Potentialet i Domkirke kvarteret

Udviklingen af Domkirke kvarteret til en destination sker på et solidt fundament af eksisterende attraktioner. I dag tiltrækker Viborg Domkirke årligt i omegnen af 100.000 besøgende. Med ambitionerne for Nyt Viborg Museum og en ny placering og forbedret rammer for Skovgaard Museet vil museerne potentielt tiltrække yderligere 100.000 årlige gæster fordelt på besøgende i de faste udstillinger, byrumsformidling og forskellige events og arrangementer.⁷ Baseret på forventede besøgstal alene for de tre institutioner nærmer antallet af besøgende i Domkirke kvarteret sig 200.000 årligt. Det handler både om at tiltrække nye og flere gæster samt at forlænge gæsternes ophold i Viborg. Hertil kommer de gæster, der ikke nødvendigvis indløser billet, men som går tur i kvarteret og besøger cafeer og restauranter. Med Domkirke kvarteret som fremtidig ramme for både udvikling og markedsføring af aktiviteter i området, er der potentiale for et samlet årligt besøgstal på 250.000.

Derudover kommer de mange forskellige arrangementer og events i byrummet, som ikke indgår i de 250.000 årlige besøgende. Det tæller blandt andet tilbagevendende traditioner som Snapsting, Tribute To Viborg og Hærvejsmarchen samt enkeltstående koncerter og events som Himlen over Viborg.

Set i forhold til andre store, historiske steder og seværdigheder vurderes dette scenarie som realistisk. Kongernes Jelling har eksempelvis et årligt besøgstal på omkring 230.000, Egeskov Slot på Fyn tiltrækker 265.000 gæster og Kronborg i Helsingør havde i 2019 306.000 besøgende. Det forudsætter, at der bliver skabt et større kendskab til Domkirke kvarteret hos den brede befolkning, og at Domkirke kvarteret bliver positioneret som en spændende og attraktiv destination, der skiller sig ud fra storbyerne Aarhus og Aalborg, og udgør et alternativ til andre historiske byer, eksempelvis Ribe.

Ved at genbruge de eksisterende historiske bygninger i kvarteret og give dem nyt liv, frem for at bygge nyt, bibeholdes områdets særlige karakter og stemning. Når Domkirke kvarteret inden for en årrække har implementeret de mange nye tiltag, og

⁷ Projektbeskrivelse Nyt Viborg Museum (2019). Ambition for Nyt Viborg Museum er 70.000 årlige gæster. Skovgaard Museet havde i 2019 et besøgstal på 12.000, VisitDenmark: Attraktionslisten 2019 - Top 300.

byrum og pladser ligeledes er tilpasset kvarterets nye funktion, vil Domkirke kvarteret fremstå som et samlet og fortættet oplevelsesrum. Hertil kommer potentialet i at opbygge en digital infrastruktur som en del af transformationen af byrummet, som gør, at de gamle historiske bygninger kan blive aktiveret på nye måder gennem animation, visuel formidling og lyssætning. Det kan eksempelvis være ved at etablere faste videoinstallationer centrale steder i byrummet, der løbende skifter indhold eller ny belysning af Domkirken, og som kan programmeres efter årstidernes skiftet.

Ved at lægge et ekstra oplevelseslag ned over kvarteret i form af animation og lys, vil det også være med til at positionere Viborg som UNESCO Creative City og et showroom for byens anerkendte animationsmiljø, men også løfte det historiske og stedbundne potentiale til et nyt niveau. Den digitale infrastruktur vil samtidig kunne indgå i museernes byrumsformidling og udstillingsaktiviteter. Det tilfører Domkirke kvarteret et dynamisk element, som både kan skifte med årstidernes gang, i forbindelse med særlige events eller arrangementer, men også følge døgnets rytme ved at skabe et nyt og foranderligt byrum, når mørket falder på. Fortid og fremtid smelter sammen i en oplevelse, som er med til at adskille Domkirke kvarteret fra andre byoplevelser og destinationer. En oplevelse som med enkle midler forandre sig over tid og derved giver grundlag for genbesøg.

Viborg og Domkirke kvarteret kobler sig samtidig til en bredere oplevelsesgeografi, hvor det handler om at binde de forskellige oplevelsesmuligheder sammen. Det gælder bl.a. De Fem Halder uden for Viborg og Hærvejen, der de kommende år bliver del af en stor tværkommunal turismesatsning. En ny kunstrute, som bliver etableret i Viborg Baneby, binder sig netop på Hærvejen, der går gennem Banebyen og fortsætter til Domkirken. I Banebyen vil nye varder langs hærvejsruten fungere som markører og skabe sammenhæng, identitet og genkendelighed. Med Viborg Kommunes indtræden i turismesamarbejdet VisitAarhus i 2020 får byen og Domkirke kvarteret også en større markedsføringsplatform og regional position. Dertil vil der være et potentiale i at etablere et tættere samarbejde med de øvrige UNESCO destinationer i Jylland (Kongernes Jelling, Christiansfeld og Vadehavet) som kan bidrage til at skabe større opmærksomhed om Viborg og Domkirke kvarteret og tiltrække besøgende på tværs af de jyske UNESCO attraktioner.

4. Et kvarter i forandring

Domkirkekvarteret har en helt særlig betydning for Viborg og Danmark. De begivenheder, der har udspillet sig her, har været med til at forme vores lands historie og den verden, vi kender i dag. Det er et sted, som markerer tidens gang i byen og forandringerne i samfundet. Bygninger og byrum er gennem århundreder blevet skabt og erstattet af nye. Sådan er det også i dag, hvor kvarteret endnu engang er under forandring. I dag er de centrale bygninger i kvarteret blevet tømt for deres oprindelige funktioner. Det gælder den tidligere landsretsbygning og det gamle rådhus, der sammen med den nye sognegård fra 1999 og Domkirken omkranser Stænderplads. Tilsammen udgør de det naturlige samlingspunkt i kvarteret.

Bygningerne med domkirken, landsretten og rådhuset er den fysiske manifestation af Viborgs position som hjemsted for magtens institutioner gennem tusind år. Netop her har nogle af de mest gennemgribende begivenheder i Danmarkshistorien udspillet sig. Der er historien om Erik Klipping, der blev myrdet af ukendte gerningsmænd i Finderup Lade syd for byen i 1286 og begravet i Viborg Domkirke; selvsamme sted, hvor han 27 år tidligere var blevet kronet til konge, ligesom en lang række danske regenter var blevet det - både før og efter ham. Det var herfra reformationen, anført af Hans Tausen, startede i 1529, og som på få år spredte sig til resten af landet og ændrede Danmark for altid. Fra nyere tid var det i landsretsbygningen, at 17 krigsforbrydere i perioden 1946-1949 blev dømt til døden og efterfølgende henrettet i Undallslund nordvest for byen i retsopgøret efter Anden Verdenskrig.

Det er voldsomme og fascinerende historier om, hvordan magten har manifesteret sig gennem tiden i form af kongemagt, kirkemagt, retsvæsen og demokrati. Det hele er samlet i Domkirkekvarteret i hjertet af Viborg. Magten har dermed sat sine tydelige spor - i byen og på vores fælles historie.

Det betyder også, at selvom funktionerne i dag er flyttet ud af Domkirkekvarteret og bygningerne tømt, så fylder magten og historien stadig i bybilledet. Det er fortællinger, der i fremtiden skal formidles og være nærværende i et nyt Domkirkekvarter, som vil være et levende og attraktiv oplevelsesrum for byens borgere og tilrejsende gæster.

I arbejdet med at gøre bygninger og byrum mere tilgængelige og imødekommende, bliver der skabt nye fortællinger, der perspektiverer Domkirkekvarteret og Viborgs historie og samtidig skaber helt nye historier om fremtidens Viborg. Det er fortællinger, som giver plads til mennesket og skaber rum til samvær, fællesskab og inddragelse. Fortællinger som afspejler den verden, vi lever i, og som derved giver kvarteret en ny identitet - et nyt liv og formål, der også peger fremad. Oplevelsen ude i byrummene og indenfor i udstillingerne bliver bundet sammen, så der skabes en genkendelighed og tydelig sammenhæng på tværs af ude og inde.

Centralt for udviklingen er etableringen af et velkomstområde med café i det gamle rådhus, åbningen af Nyt Viborg Museum i den tidligere landsretsbygning og flytning af Skovgaard Museet, ligeledes til det gamle rådhus. Sammen med Viborg Domkirke og Joakim Skovgaards smukke kalkmalerier vil museerne og de fælles funktioner udgøre kernen i Domkirkekvarteret, hvor Stænderplads bliver det naturlige centrum. Det er her fortidens monumenter smelter sammen med fremtidens Viborg, hvor animation og visuel formidling i verdensklasse og UNESCO Creative City sætter nye standarder for, hvordan stemninger og historier kan formidles i de åbne byrum, hvilket også kan understøttes af det kommende egnsteater. Med etableringen af nye cafeer og opholdssteder skabes der mere liv og stemning mellem bygningerne, og de grønne byrum rundt om i kvarteret inviterer til ophold.

Der vil i de første faser af udviklingsprocessen være fokus på at få skabt velkomstområdet og nye rammer for de nuværende institutioner - Nyt Viborg Museum og Skovgaard Museet - samt de omkringliggende byrum. Der skal samtidig tænkes i faciliteter, der kan understøtte midlertidige aktiviteter og særudstillinger, herunder håndtering af historiske genstande og værker. På den korte bane vil der være fokus på at etablere fleksible udstillingsfaciliteter i mindre skala, mens Domkirkekvarteret er under udvikling. I et længere udviklingsperspektiv vil det være værdifuldt og et stort aktiv for hele kvarteret med en større, moderne særudstillingsfacilitet, der lever op til de internationale standarder på området og kan opfylde behovet hos både Nyt Viborg Museum og Skovgaard Museet samt andre eksisterende og potentielle nye aktører i kvarteret.

5. Koncept for udstillinger - inde og ude

På oplevelsesmarkedet har der de seneste år været et stigende fokus på at skabe opmærksomhed gennem midlertidige aktiviteter samt nye måder at tænke udstillinger som oplevelser. Mange steder bliver der eksperimenteret med nye koncepter og formidlingsformer ude og inde, særudstillinger, byrumsformidling, festivaler og enkeltstående arrangementer. I transformation af Domkirke kvarteret til en attraktiv destination kommer forskellige former for formidling i byrummet og særudstillinger til at spille en vigtig rolle.

Nyt Viborg Museum og Skovgaard Museet har erfaring med at præsentere særudstillinger og byrumsformidling både hver for sig og sammen. Her kan nævnes samarbejdet om Mordgådejagten i sommeren 2020, Viborg Museums særudstillinger om Olsen Banden og Året Bil, Skovgaard Museets retrospektive udstilling af Margrethe II's værker, udstillingen HOVMOD i 2017 med bl.a. hovedværket 'Pride', der bestod af 70.000 tørrede blomster. Hertil kan nævnes byrumsudstillingen 'Less Festival of Contemporary Collage Art', der i efteråret 2020 indtog tomme butiksvinduer og facader i bymidten.

Domkirke kvarteret som ramme for udstillinger giver mulighed for at tænke særudstillinger på nye måder, der kombinerer udstillingselementer ude og inde, så der skabes en sammenhængende oplevelse og fortælling. Som gæst kan udstillingsoplevelsen starte ude i byrummet for at fortsætte indenfor i de historiske bygninger rundt om i kvarteret eller den kan starte hos en af kulturinstitutionerne for derefter at lede den besøgende ud i kvarteret.

Det er et udstillingsformat, som realiseres i et tæt samarbejde mellem institutionerne i kvarteret og byen. Udstillingerne skal have national gennemslagskraft og blive en selvstændig 'attraktion' i destinationen.

5.1 Indhold

En særudstilling i Domkirke kvarteret skal være en prisme, der spejler det stedbundne i en national eller international kontekst. Temaerne for de enkelte særudstillinger kan spænde vidt. De kan tage udgangspunkt i en aktuel dagsorden, et fænomen (som livet, døden, familien, glæde eller længsel) eller en specifik person eller begivenhed, der er knyttet til byen og stedet.

Det afgørende er, at særudstillingen skaber billeder og genkendelse hos et bredt publikum, så den kan kommunikeres på et nationalt niveau.

Hovedtemaet skal ses som en fælles referenceramme: Den store fortælling, som de forskellige aktører og institutioner kan udfolde i forskellige perspektiver og undertemaer - både i fællesskab og hver for sig. Det er et univers, som de besøgende træder ind i, når de bevæger sig ind i Domkirke kvarteret, og som de kan gå på opdagelse i.

Et bud på fælles pejlemærker, som vil være styrende for særudstillinger i Domkirke kvarteret er:

- Det menneskelige perspektiv og de personlige fortællinger er bærende for formidlingen. Man skal mærke historien, blive berørt og anspore til eftertanke.
- Som gæst skal man blive overrasket og få nysgerrigheden pirret gennem anderledes formidling, kreative aktiviteter og eksperimenter, som inddrager og giver lyst til at være med.
- Udstillinger og formidling bliver skabt på et fundament af høj faglighed og tæt tværfagligt samarbejde, hvor kvalitet er udgangspunkt for alt, der bliver skabt.

Det er mennesket og de menneskelige historier, som er afsættet for udstillingskonceptet. Det skal være udstillinger som rører os, stiller spørgsmål og rykker ved vante forestillinger. De to museer vil være garant for, at udstillingerne har et solidt fagligt fundament og være af høj indholds- og formidlingsmæssig kvalitet. De fælles udstillingsprojekter vil være kendetegnet af en kreativ og tværfaglig tilgang, der eksperimenterer med udtryk og formidlingsformer.

5.2 Gæster og målgrupper

Inddragelsen af byrummet i udstillingskonceptet giver mulighed for at tiltrække et bredere publikum. Som beskrevet i markedsanalysen handler det i høj grad om at skabe den gode ramme for en fælles oplevelse. Dertil handler det om at skabe en anledning, som motiverer til at lægge vejen forbi Viborg og Domkirke kvarteret. Og når man er der, skal de motiveres til at bruge en hel dag eller flere i byen. Her har forskellige former for særudstillinger eller midlertidige aktiviteter en styrke, de kan være med til at skabe opmærksomhed og interesse.

Målgrupperne skal derfor tænkes bredt. At byen udgør rammen for udstillingen kan netop være det greb, der gør, at man når bredere ud. Det kan også medføre, at flere kommer ind på museerne, fordi de indgår i en større sammenhæng. Samtidig giver variationen i udstillingssteder og undertemaer mulighed for at gå i dybden med specifikke historier og nicher, som kan tiltrække gæster med særlige interesser (inden for historie, kunst, kultur, arkitektur m.m.).

Der er som tidligere nævnt et særligt potentiale i at tiltrække storbyturisterne. Det, der kendetegner de storbyturister, der kommer til eksempelvis Aarhus, er at de ofte rejser som par eller venner. Det gælder for 53% af danskerne og 56% af de udenlandske turister, der besøger Aarhus. Der er typisk tale om kortere ophold med 2-3 overnatninger og med et højt døgnforbrug på mellem 1.750 kr. og 2.000 kr. Dette skal ses i forhold til den gennemsnitlige kyst- og naturturist på eksempelvis vestkysten, der har et døgnforbrug på ca. 750 kr.⁸ Det, der motiverer storbyturisten, er for danskernes vedkommende gode overnatningssteder (56%), lokale seværdigheder (51%) og lokal atmosfære (47%). De to sidste rangerer også højt hos de udenlandske gæster. Netop kombinationen af seværdigheder og atmosfære er parametre, hvor Domkirke kvarteret står stærkt, og som kan aktiveres yderligere gennem markante særudstillinger, events og byrumsformidling. Tallene viser nemlig også, at 40% af storbyturisterne rejser efter historiske begivenheder og 35% efter særlige arrangementer. Særudstillinger og events er derfor en måde at motivere både førstegangsbesøgende og til genbesøg.

⁸ VisitDenmark (2019): Kyst- og naturturismen i Danmark.

5.3 Potentialet i særudstilling som strategisk greb i Domkirke kvarteret

Ved at lave en strategisk satsning på særudstillinger, midlertidige aktiviteter og byrumsformidling, får Domkirke kvarteret tilføjet en ekstra oplevelsesdimension. Samtidig kan fælles særudstillinger være med til at binde de eksisterende institutioner og aktører endnu tættere sammen i et samlet oplevelsesunivers. Sammensmeltning af by- og udstillingsoplevelse vil være unik for Viborg og bidrage til løbende at tiltrække gæster til kvarteret. Samtidig kan det være med til at adskille Viborg fra de nærliggende større byer. Særudstillingerne kan blive et levende laboratorium, hvor det bedste Viborg har at byde på bliver samlet, og hvor der kan eksperimenteres med nye formidlingsformater og fortællegreb.

Forretningspotentialet ligger i at skabe en høj volumen af gæster, som køber billet til hele Domkirke kvarteret og/eller en specifik særudstilling, formidlingsaktivitet eller event (koncert, foredrag og lignende). Ved at øge det samlede antal gæster i kvarteret og forlænge deres ophold sammenlignet med i dag, vil der være potentiale for at øge det samlede forbrug under besøget i byen (fordelt på bl.a. bespisning, køb i butikker, overnatning m.m.). En stærk kobling mellem Domkirke kvarteret, gågaden og Nytorv vil derfor have betydning for byens udvikling.

Samproduktioner og partnerskaber med andre institutioner vil ligeledes være en måde at geare økonomien og skabe medfinansiering til selve udstillingerne. Samproduktioner og tværgående samarbejder er samtidig noget, som kan tiltrække fonds- og udviklingsmidler. Hertil kan der komme indtægter fra sponsorater eller forskellige former for erhvervspartnerkaber. Særudstillingerne kan således også have en række forretningsmæssige fordele for aktørerne. Det er dog vigtigt at være sig bevidst, at der også er et stort arbejde og mange omkostninger forbundet med udvikling og realisering af særudstillinger.

6. Realisering af potentialet

Hvis Domkirke kvarteret skal løftes og blive en stærk sammenhængende destination, er der brug for høj grad af samarbejde og koordinering på tværs af kvarterets interessenter, Viborg Kommune og relevante eksterne aktører. Der er derfor nogle rammebetingelser, der skal være på plads førend, at arbejdet med at udvikle et nyt samlet Domkirke kvarter kan gå ind i næste fase.

6.1 Organisering og samarbejde

Realiseringen af Domkirke kvarteret er et ambitiøst byudviklings- og turismeinitiativ, som kræver bred opbakning fra det politisk niveau og byens aktører og institutioner. Det er en indsats, der skal skabe værdi for kommunens borgere og øge antallet af gæster udefra, der besøger Viborg.

Første skridt i den kommende proces er at få defineret de fremtidige rammer for udviklingsarbejdet i Domkirke kvarteret. Til det er der brug for en ny og stærk organisatorisk ramme, som kan løfte opgaven med at tiltrække den nødvendige finansiering og samtidig få sat de rette operationelle rammer om samarbejdet mellem kvarterets institutioner og interessenter.

Den nye organisering kan ske gennem dels en interimbestyrelse med særligt fokus på ekstern funding og den overordnede strategi, dels en tværgående udviklingsenhed med fokus på intern styring og koordinering samt udvikling af nye publikumsrettede tiltag. Dette vil styrke det strategiske afsæt gennem en stærk bestyrelse med politisk tyngde, og hvor både relevante eksterne kompetencer og kvarterets centrale interessenter er repræsenteret.

På det operationelle niveau er der behov for at etablere en udviklingsenhed, som kan varetage de tværgående aktiviteter i Domkirke kvarteret i tæt samarbejde med kvarterets institutioner, Viborg Kommune og eksterne aktører. Enhedens opgave bliver at udvikle, styre og kuratere aktiviteter, oplevelser, events og udstillinger i området samt stå for fælles markedsføring, kommunikation samt billetssystem for hele Domkirke kvarteret.

Der lægges op til, at der bliver etableret et fælles billetsamarbejde, så man som gæst køber en billet, der dækker alle de faste udstillinger og oplevelser i kvarteret. Hertil kan der være særlige aktiviteter og oplevelser, der kan tilkøbes eksempelvis enkeltstående events og særlige arrangementer i form af koncerter, foredrag, rundvisninger og lignende.

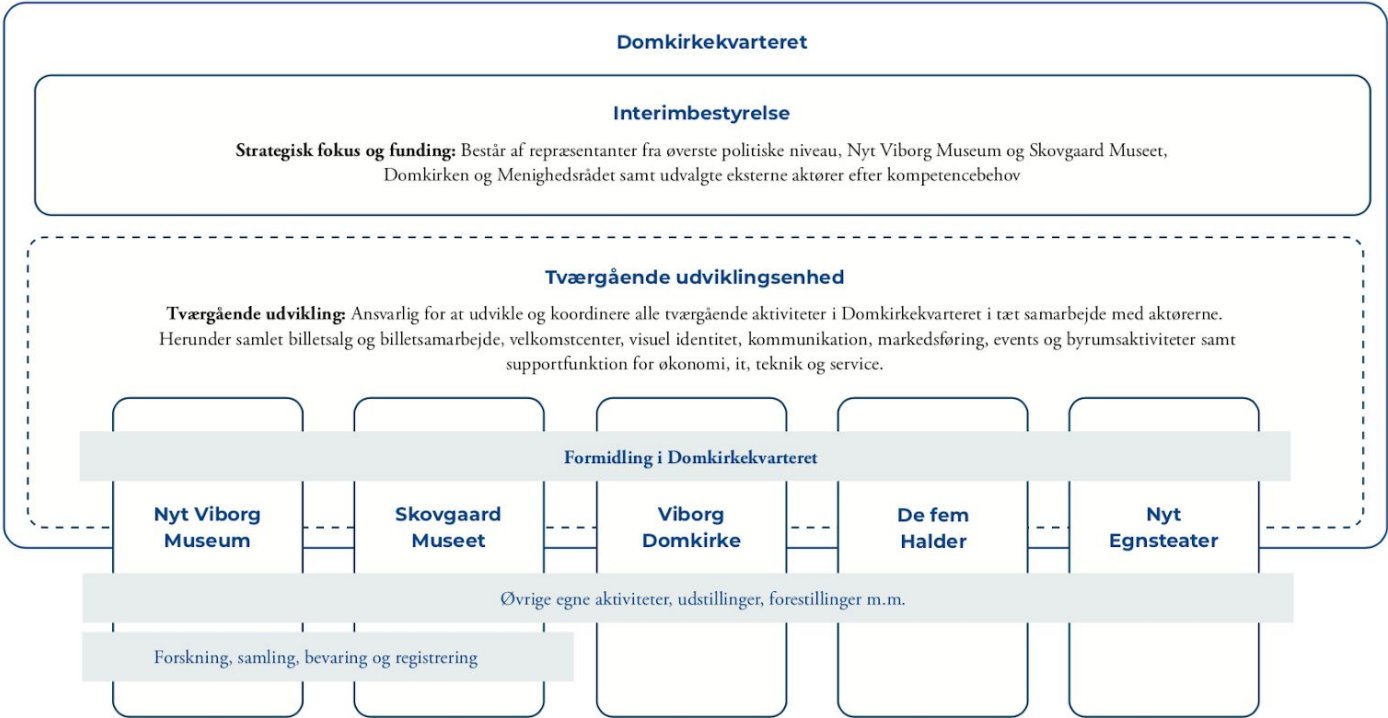
6.2 Domkirke kvarteret som fælles udviklingsplatform

Domkirke kvarteret bliver en platform for samarbejde på flere niveauer. Det vil knytte de eksisterende institutioner og aktører tættere sammen og vil være et stærkt fundament i forhold til at række ud til andre samarbejdspartnere lokalt, nationalt og internationalt.

Viborg Kommune, Nyt Viborg Museum og Skovgaard Museet får her en central rolle. Samtidig skal udvikling omkring både Domkirke kvarteret og de konkrete særudstillinger tænkes bredt - både tematisk, fagligt og geografisk - og kan bl.a. involvere animationsmiljøet, Viborg Kunsthall, det nye egnsteater og det lokale handels- og erhvervsliv. De to museer indgår samtidig i partnerskaber med andre museer om udvikling af særudstillinger og andre projekter både nationalt og internationalt. Med Domkirke kvarteret som platform giver det mulighed for at styrke og formalisere det tværgående samarbejde. Der kan i fællesskab skabes større og mere ambitiøse projekter med national gennemslagskraft til gavn for både de enkelte institutioner og for byen som helhed.

Samlet set er der potentiale for at tiltrække udviklingsmidler til Domkirke kvarteret på forskellige niveauer. Helt overordnet rummer transformationen af hele området nogle spændende og nye perspektiver på by- og oplevelsesudvikling, som vil være interessante for fonde at understøtte udviklingen af. Det drejer sig dels om at forbedre den fysiske tilgængelighed i hele kvarteret og binde det tættere sammen med resten af byen, dels behovet for at aktivere og synliggøre de markant historiske lag i området - ikke mindst ved brug af animation og visuel formidling i byrummene. Hertil kommer revitalisering af de eksisterende historiske bygninger og give dem en ny funktion til gavn for borgere og gæster, så der bliver skabt en samlet oplevelse.

Forslag til fremtidig organisering af Domkirkekvarteret

Bilag

Indsigter vedrørende særudstillinger

I forbindelse med research til foranalysen har der været et særligt fokus på at indhente erfaringer fra andre museer og kulturinstitutioner i forhold til deres udstillingspraksis og særudstillingsfaciliteter. Bilaget sammenfatter i korthed de centrale indsigter fra dataindsamlingen.

Relevans og aktualitet gennem særudstillinger

Den øgede konkurrence på oplevelsesmarkedet ses også i et stigende fokus på at skabe opmærksomhed gennem midlertidige aktiviteter og nye måder at tænke udstillinger som oplevelser. Der bliver eksperimenteret med nye koncepter og formidlingsformer ude og inde, særudstillinger, byrumsformidling, festivaler og enkeltstående arrangementer.

Blandet museerne er der en bevidsthed om, at de faste udstillinger har en vis levetid,⁹ og at nyhedens interesse ved åbningen af et nyt museum eller en ny, stor, fast udstilling kun rækker de første par år. Derefter skal der skabes nye anledninger, som kan trække gæster til. Et greb til at imødekomme denne udvikling er at bruge særudstillinger som en måde at skabe opmærksomhed på. For et museum som Moesgaard Museum har særudstillingerne fra museet åbnet i den nye bygning i 2015 haft høj prioritet. Selvom museet har haft stor succes med flere af deres særudstillinger, er det ikke lykkedes at fastholde besøgstallet fra de første år. Men en særudstilling som den seneste Pompeji-udstilling, der trak mere end 23.000 besøgende i vinterferien 2020, viser også potentialet i at lave særudstillinger, der rammer bredt. På det kulturhistoriske område er det da også Moesgaard Museum, som i disse år har gjort sig bemærket på nationalt niveau, men stadig flere kulturhistoriske museer og attraktioner arbejder målrettet med særudstillinger i varierende skala. Et eksempel er Koldinghus, som de seneste tre år har haft tre populære særudstillinger med genstande udlånt af kongehuset. Det har været med til at styrke Koldinghus' kernefortælling som et gammelt kongeslot. Det seneste år har stedet haft en vækst i besøgende på 28%, som de selv tilskriver en kombination af nye udstillinger, en klar strategi, stærke koncepter og en målrettet markedsføring.

Et andet eksempel er M/S Museet for Søfart i Helsingør, som siden åbningen i 2013 har præsenteret flere egenproducerede særudstillinger baseret på museets

forskningsaktiviteter. Museet er dog udfordret ved ikke at have egnede udstillingsfaciliteter, da de blev nedprioriteret i byggeriet. Særudstillingsarealet på museet er placeret på åbne gangbroer med gulv og vægge i glas, hvilket gør, at det ikke er muligt at styre belysningen. Det betyder, at de genstande og artefakter som udstilles skal kunne tåle dagslys, hvilket begrænser, hvad der kan udstilles. Hertil er der en opmærksomhed rettet mod, at de store egenproducerede særudstillinger både er dyre og ressourcekrævende at skabe. Det gør, at særudstillingerne også er forbundet med en vis usikkerhed, da en stort satsning gerne skal afspejles i flere gæster og øget omsætning. Museet er derfor også opmærksom på, hvordan der kan skabes anledninger gennem mindre omfattende tiltag og midlertidige aktiviteter. Et eksempel er udstillingen af verdens største Lego-skib, som i sommeren 2017 var en stor succes for museet både publikumsmæssigt og i forhold til synlighed og medieomtale. Særudstillinger og relaterede midlertidige aktiviteter er også en måde at nå nye målgrupper, som ellers kan være svære at tiltrække.

En vigtig pointe i forhold til særudstillingsfaciliteter i Domkirke kvarteret er, at de både skal kunne benyttes af Nyt Viborg Museum og Skovgaard Museet samt andre eksisterende og potentielt nye aktører og institutioner i byen.

Vender vi blikket mod kunstmuseerne er udgangspunkt ofte et lidt andet. Hvor der inden for det kulturhistoriske område er kommet et stigende fokus på særudstillingerne og de muligheder, der ligger heri, er det på kunstrådet almindelig praksis af lave særudstillinger. Særudstillinger vil derfor være en integreret del af formidlingen, udstillingspraksis og forretningsgrundlaget for langt de fleste kunstmuseer - store som små. Særudstillingerne giver både mulighed for at aktivere værker i samlingen, der ikke bliver vist i den faste samling og til at præsentere værker og kunstnere udefra, som perspektiverer en kunstner, tidsperiode eller tematik inden for museets område. Behovet for kontinuerligt at præsentere særudstillinger gælder således både de kulturhistoriske og kunstneriske institutioner.

Øget krav til særudstillingsfaciliteter

Fælles for kunstmuseer og de kulturhistoriske museer er, at kravene til særudstillingsfaciliteter er øget gennem de senere år. Det handler særligt om håndtering

⁹ En fast udstilling på et kulturhistorisk museum vil typisk have en levetid på ca. 12-15 år.

og sikring af værdifulde og uerstattelige genstande og værker. Et eksempel på betydningen af at have de rette faciliteter er Vejle Kunstmuseum. Selve udstillingsarealet, der er lige under 300 m², er med fuld klimastyring, brand- og tyverisikring af højeste grad. Det betyder, at museet kan låne skrøbelige og værdifulde værker fra eksempelvis Statens Museum for Kunst. Der er blevet installeret mørklægningsgardiner af ovenlysvinduerne, hvilket giver udstillingsrummet en fleksibilitet med mulighed for at mørklægge fuldstændigt eller blot i sektioner efter behov. Det er afgørende, når museet låner gamle sarte værker fra 1600-tallet, der næsten ikke må få lys, eller når de et sted i udstillingen vil vise video i én del af udstillingen, men ikke vil mørklægge hele rummet. Hertil er der specialbyggede skillevægge, der gør, at rummet kan indrettes fleksibelt på mange forskellige måder. Vejle Kunstmuseum præsenterer typisk to særudstillinger om året. Det kan være solo- eller gruppeudstillinger, hvor nye og relevante temaer udforskes med indlånte værker eller helt nye værker skabt til udstillingen.

Ud over det primære særudstillingsrum råder Vejle Kunstmuseum også over to mindre rum på henholdsvis 50 m² og 25 m². Her er der fokus på brugerinddragende projekter, kunstneriske processer og udstillinger med relationen til byen og området omkring Vejle.

I modsætning til Vejle Kunstmuseum har M/S Museet for Søfart som nævnt ikke optimale særudstillingsfaciliteter. Ifølge museets formidlingschef er ønskescenariet, at særudstillingsfaciliteterne bestod af 1-2 rum op til 600 m², gerne i forlængelse af hinanden, og som kan lukkes af, når der opbygges nye udstillinger uden at det forstyrrer resten af huset. Rummene skulle optimalt set være udstyret med fleksibelt lysskinnesystem i loftet, der passer til skiftende lysplaner. Dertil skulle der være et lager af lyskilder og udstillingsspot, som kan bruges fra gang til gang. Der skulle være klimastyring samt mulighed for at lukke alt dagslys ude, så der kan arbejdes mere scenografisk med lyset.

Ser man på de to eksempler er behovene stort set de samme på tværs af det kulturhistoriske museum og kunstmuseet. Hvis vi overfører erfaringerne til Viborg og Domkirke kvarteret peger det på, at en særudstillingsfaciliteter skal have en høj grad af

fleksibilitet i forhold til indretning og lysstyring. Rumdimensioner og størrelser kan variere, men bør ikke være under 300 m², og der skal være effektiv klimastyring.

Midlertidige udstillinger i byrummet

I forhold til Domkirke kvarteret og de tanker der ligger om at bruge animation, visuel formidling og belysning i byrummet, er der et potentiale i at tage skridtet fuldt ud og tænke hele Domkirke kvarteret som udstillingsrum.

Byrum bliver aktiveret og iscenesættes på mange forskellige måder både herhjemme og i udlandet. Det er typisk i forbindelse med festivaler af forskellig slags eller som en måde at trække udstillinger ud i byrummet. Et eksempel herpå er Dansk Arkitektur Centers (DAC) årlig byrumsudstilling. I 2019 var det udstillingen 'Fang din by - i forandring'. Den bestod af to identiske udstillinger; én der stod fast på Bryghuspladsen ved DAC og én der skiftede mellem seks forskellige pladser rundt om i København. Udstillingen var en traditionel byrumsudstilling i den forstand, at den bestod af opsatte fotoplancher. Dette er en nem og enkel måde at skabe en udstilling i byrummet og bliver derfor også brugt mange steder i forskellige skala og udtryk. Det er dog ikke en udstillingsform, der skiller sig ud eller signalere noget nyt og anderledes. I forhold til Viborgs styrkeposition inden for animation og visuel formidling er eventet 'Himlen over Viborg' et godt eksempel på, hvordan animation og lys kan bruges både som iscenesættelse og historiefortælling. Andre eksempler er CPH Light Festival, der netop præsenterer lyskunst i byrummet.

På KØS - Museet for Kunst i det offentlige rum har der også været eksperimenteret med at bringe kunsten ud i byrummet i udstillingen 'Follies and faces' med den danske kunstnerduo Randi & Katrine. Her var det store fysiske værker, der blev integreret i bygninger og pladser, og der blev lavet en kunstrute rundt i byen. I Viborg arbejdes der på at etablere en ny kunstrute, som i modsætning til eksemplet fra KØS har en mere permanent karakter. Den nye kunstrute, som er skabt af René Schmidt etableres i Viborg Baneby, binder sig på Hærvejen, der går gennem Banebyen og fortsætter til Domkirken. I Banebyen vil nye varder langs hærvejsruten fungere som markører og skabe sammenhæng, identitet og genkendelighed. Der er desuden udpeget fem nedslagspunkter, hvor kommende kunstværker, som udarbejdes af en række forskellige

kunstnere, skal iscenesættes, skabe nye stemninger og løse forskellige udfordringer i de respektive byrum. Kunstværkerne vil løbende blive skabt i takt med bydelens udvikling.

Samlet set er der mange eksempler på udstillinger, festivaler og byrumsformidling, der aktivt inddrager byrummet midlertidigt. Men strategisk brug af et helt kvarter som arena for midlertidige særudstillinger ude og inde på den måde, der er beskrevet i konceptet, er der ikke fundet eksempler på. Dermed vil man i Viborg kunne skabe et unikt udstillingsformat og publikumsoplevelse, der samtidig vil være stedbunden til Domkirkekvarteret og derfor ikke direkte overførbart til andre steder.

